

Editorial

De vergeten arbo-gevaren van drijfmest

Albert Sloetjes en Lucas Sluijs (Onderzoekers bij de Onderzoeksraad voor Veiligheid)

Enkele decennia geleden is gekozen voor een nieuwe manier van werken met mest, waarbij echter onvoldoende aandacht is geschonken aan de bijbehorende arbeidsrisico's. Dit blijkt uit het onderzoek van de Onderzoeksraad naar aanleiding van het zeer ernstige ongeluk in een mestloos te Makkinga in juni 2013, waarna de Onderzoeksraad zich heeft verdiept in de manier waarop in de agrarische sector met mest wordt gewerkt.¹

De ontwikkelingen begonnen ongeveer veertig jaar geleden met de overstap naar drijfmest. Met de intensivering van de veehouderij zijn de meeste veehouders overgegaan op het gezamenlijk verzamelen en opslaan van vaste en vloeibare mest, wat als zogenaamde drijfmest verder wordt verwerkt op het land. Zo worden nu in de meeste koeien- en varkensstallen roostervloeren gebruikt, waarbij de vaste mest en de urine van de dieren wordt verzameld in een kelder onder de stal. Tegelijkertijd zijn de veehouderijen steeds groter geworden. Deze schaalvergroting heeft geleid tot meer mest en grotere mestopslag, zoals het gebruik van grotere kelders en de introductie van mestloos's. Hierdoor zijn veehouders en loonwerkers in de agrarische sector op een andere manier gaan werken met mest. Ook zijn andere werkzaamheden ontstaan gerelateerd aan het bouwen en onderhouden van de opslag van drijfmest, zoals inspecties van mestloos's.

Met de komst van drijfmest zijn extra risico's geïntroduceerd, aangezien als gevolg van een rottingsproces in de drijfmest mestgassen ontstaan. Blootstelling aan mestgassen is gevaarlijk vanwege de giftigheid van met name waterstofsulfide en omdat mestgassen in een besloten ruimte zuurstof verdringen waardoor een zuurstoftekort ontstaat. Daarnaast kunnen mestgassen ook een brandbaar gasmengsel vormen. Mestgassen waren altijd al aanwezig, maar zijn door de introductie van drijfmest een veel groter risico geworden. De schaalvergroting heeft deze risico's nog verder vergroot. Echter, in de uitvoering van stallen, mestopslag en verdere verwerking (zoals mengen met andere meststoffen) is er geen of beperkte aandacht voor de arbeidsveiligheid, ondanks de mogelijkheid dat mensen aan gevaarlijke concentraties mestgassen worden blootgesteld. Parallel aan deze ontwikkelingen speelt ook de aanscherping

van het mestbeleid door de overheid, gericht op de bescherming van het milieu. Dit heeft onder andere geleid tot het afdekken van mestreservoirs (daken op silo's en stimulering van emissiearme roostervloeren in stallen), waardoor ook weer nieuwe arbeidsrisico's worden geïntroduceerd.

Om arbeidsrisico's in de agrarische sector te beheersen zijn - analoog aan andere sectoren - door de betrokken partijen uit de sector werkvoorschriften opgesteld en opgenomen in Arbocatalogi.² Hierin zijn maatregelen voor veilig en gezond werken voorgeschreven, onder andere voor het werken met mest. Echter, deze maatregelen ondervangen de gevaren van mestgassen niet volledig. Zo zijn er bijvoorbeeld geen concrete maatregelen voor het veilig werken in besloten ruimten waar mestgassen kunnen voorkomen. Als gevolg daarvan moeten de betreffende bedrijven en hun medewerkers zelf bepalen welke veiligheidsmaatregelen zij in die situaties dienen te treffen. De praktijk laat zien dat veel veehouders en dienstverlenende bedrijven (zoals inspecteurs van mestloos's) daar in veel gevallen geen professionele invulling aan geven. Wel moet hierbij worden opgemerkt dat na het ongeval in Makkinga een werkgroep van mestloos-inspecteurs en -reinigers is opgericht ("Kiek uut met stront"), die een leidraad voor het veilig werken in mestopslagen heeft opgesteld.

In het onderzoek van de Onderzoeksraad naar aanleiding van het voorval in Makkinga is geconcludeerd dat zowel in de uitvoering door de sector als in het mestbeleid van de overheid onvoldoende rekening is gehouden met de risico's van mestgassen. Overheidstoezicht op gebied van arbeidsomstandigheden heeft hier ook niet voor kunnen zorgen. De Inspectie SZW heeft een rol bij het vaststellen van de voorschriften in de Arbocatalogi, maar treedt in de agrarische sector verder alleen op naar aanleiding van ernstige ongevallen of andere signalen. Daar komt bij dat de Inspectie SZW geen onderzoek doet naar ongevallen waarbij alleen zelfstandigen betrokken zijn. Omdat die situatie bij veehouderijen relatief vaak aan de orde is, valt een deel van de mestgasongevallen buiten het zicht van deze inspectiedienst. Er is verder geen overheids-toezicht dat het veilig werken in de veehouderij proactief bewaakt.

¹ Rapport: Onderzoeksraad voor Veiligheid (2014) 'Dodelijk ongeval in mestloos te Makkinga'

² Zie arbocatalogus 'Melkvee en Graasdieren voor melkveehouders', 'Varkenshouderij voor varkenshouders' en 'Mechanisch loonwerk voor loonwerkers'.

Ongelukken met mestgassen hebben zich jarenlang met grote regelmaat voorgedaan zonder dat er hier op een structurele manier van geleerd is. Het voorval in Makkinga heeft tot veel publiciteit geleid over de risico's van mestgassen en kan voor een omslagpunt zorgen. Hopelijk leiden de aanbevelingen van de Onderzoeksraad aan de sector en alle initiatieven die vanuit de sector zijn ontplooid tot een manier van werken met mest waarbij de arbeidsveiligheid goed geborgd is. De ontwikkelingen ten aanzien van de productie en het verwerken van mest zullen ook doorgaan. Zo is het te verwachten dat de melkveebedrijven verder zullen groeien als gevolg van het loslaten van de melkquota in 2015. Bij deze ontwikkelingen spelen meerdere belangen een rol: de bescherming van het milieu, de economische belangen van de veehouders, maar ook de (arbeids) veiligheid van de betrokkenen. Het is zaak dat dit laatste aspect niet meer vergeten wordt.

Correspondentie adres: l.sluijs@onderzoeksraad.nl